

Magyar Design 10+1 kísérlet

REFLEXIÓK EGY MAJD' 50 ÉVVEL EZELŐTTI KIÁLLÍTÁS KAPCSÁN
– ÉS MI KÖZE ENNEK A MOHOLY-NAGY MŰVÉSZETI EGYETEMHEZ?

A Fészek Galériában 2021 áprilisában nyílt volna a *Magyar Design 10+1 kísérlet* című tárlat, amely az ugyanott közel ötven évvel ezelőtt bemutatott, nagy jelentőségű *Magyar design (10 kísérlet)* című kiállításra reflektál. A bemutatót a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) elméleti szakos hallgatói rendezték építész- és tervezőgrafikus-hallgatók bevonásával, és az első azoknak a tárlatoknak a sorában, amelyeket a MOME Elméleti Intézete a jövőben évente a tárgy-kultúra történetének, jelenének vagy éppen jövőjének kíván szentelni.

A MOME Elméleti Intézetében a design-kultúra BA- (alapképzés) és design-elmélet MA- (mesterképzés) szakokon több mint egy évtizede folyik olyan szakemberek képzése, akiket az egyetem több diszciplína együttes alkalmazásával a tárgyi világ, a vizuális kultúra jelenségeinek komplex, kritikai vizsgálatára készít fel. A design-elmélet MA-képzésben az egyik fő irányt a tárgy-kultúra kutatása jelenti, különös tekintettel a kutatás eredményeinek közzétételére. Az elmúlt években a hallgatók oktatói vezetéssel három olyan tárlatot

rendeztek, amelyek a magyar design és iparművészet történetének egy-egy szeletét tárták fel: 2015 tavaszán a Ponton Galériában *Házgyári konyhaprogram*, 2016 januárjában a Mérei Szakkollégiumban *Egy szabadság anatómiája* címmel – ez utóbbin Sárvári Katalin 1980-as évekbeli ruháival a fókuszban –, valamint a 2016 tavaszán a Velemi Textilművészeti Alkotóműhelyt bemutató, a FUGA Budapesti Építészeti Központban tartott *Velemiség* című tárlatban.

A hallgatók lelkesedése és a munkafolyamatok során szerzett tapasztalatok a szak vezetőit és oktatóit megerősítették abban a régi szándékukban, hogy a kiállítás-rendezői ismeretek, illetve az azzal összefüggő



Magyar design (10 kísérlet) című kiállítás (részlet)
Hungarian design (10 experiments), exhibition photo
Fészek Művészklub, Budapest, 1972
Archív fotó



A Magyar design (10 kísérlet) című kiállítás résztvevői (balról jobbra), lent: POHÁRNOK Mihály (a kiállítás szervezője), BORZ KOVÁTS Sándor; állva: JAHODA Maja, HORVÁTH László, SEMSEY Gabriella, DEÁKNÉ BLÁZSEK Gyöngyvér, SOLTÉSZ György (kiállító volt még: MINYA Mária és SZEKERES KÁROLY)

Participants in the Hungarian design (10 experiments) show (l-r), below: Mihály POHÁRNOK (organizer), Sándor BORZ KOVÁTS; standing: Maja JAHODA, László HORVÁTH, Gabriella SEMSEY, Gyöngyvér BLÁZSEK DEÁKNÉ, György SOLTÉSZ (other exhibitors: Mária MINYA and Károly SZEKERES)

Fészek Művészklub, Budapest, 1972
Archív fotó



PÁZMÁNY Lilla: Unobstructed, öltözék kerekesszékelő élők számára (részlet) | Lilla PÁZMÁNY: Unobstructed, outfit for wheel-chair users (detail) | 2019
Fotó: Dombóvári Judit



MÓDRA Bettina: Oázis, élő installáció (részlet) | Bettina MÓDRA: Oasis, living installation (detail) | 2019
Fotó: Módra Bettina

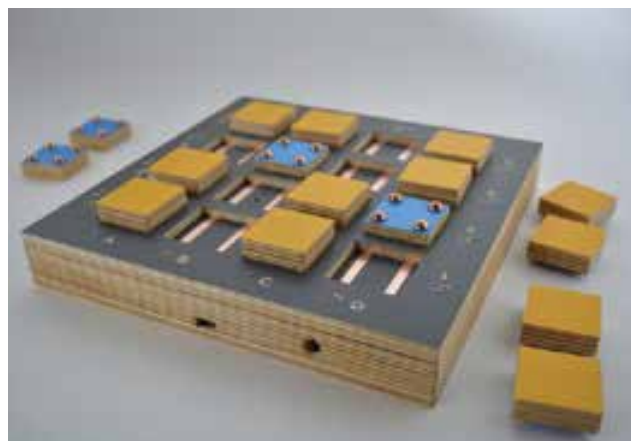
elméleti és gyakorlati stúdiumok – választható formában – bekerüljenek a tanmenetbe. 2020 őszén indult el a designelmélet MA-képzés keretén belül a designkurátori specializáció, amely a kortárs, kritikai kurátori szemléletet – hiánypótló módon – az iparművészet és a design területére alkalmazza. A képzés négy kurzusának keretében a hallgatók megismerkednek a múzeum- és kiállítás-történet elméletével és gyakorlatával, a kritikai muzeológia kurrens diskurzusaival, valamint magával a sokrétű kurátori munkával. A designkurátor-hallgatók kutatásaik alapján közösen kiállítást is rendeznek, hogy a tanultakat a gyakorlatban is alkalmazhassák.

A designkurátori specializáció első, „indító” tárlata igen ambiciózus: a hallgatók nem kevesebbre vállalkoztak, mint hogy a *Magyar design (10 kísérlet)* című kiállítást elemezzék, értékeljék, valamint az ott megfogalmazott elveket összevegyék a kortárs design fejleményeivel. A kiállítás ötlete Novák Piroskától származott, aki maga is a MOME designelmélet szakján végzett, jelenleg az egyetem doktorandusza. MA-s hallgatók egy csoportja az ő vezetésével körülbelül egy éve kezdett foglalkozni a kérdéssel: mitől lett mérföldkő Magyarországon az 1972-ben mindössze tizenegy napig, október 18–29. között látogatható bemutató, illetve hogyan változott azóta a design értelmezése és gyakorlata?

Az 1972-ben Pohárnok Mihály által problémafelvetésként kezdeményezett kiállítás fókuszában a funkcionalizmus, a rendszerelvű tervezés, a gyárthatóság kérdései és a társadalmi igények tervezésben való figyelembevétele állt. A tervezők – Deákné Blázsek Gyöngyvér, Borz Kováts Sándor, Horváth László, Jahoda Maja, Minya Mária, Semsey Gabriella, Soltész György, Szekeres Károly – tíz, kísérleti prototípust mutattak be, például edény- és étkészletet, lámpacsaládót, bútorrendszereket, csomagolástervet, hamuzóedény-

készletet. Hangsúlyozottan nem iparművészeti alkotásokat kívántak létrehozni, hanem a modern design elveinek megfelelő használati tárgyakat, amelyeket tömeggyártásra szántak, és amelyek kialakítását tudatos igényfelmérés és a hazai környezetkultúra tanulmányozása előzte meg. A tervezési szempontok között szerepelt a használathoz legmegfelelőbb anyag kiválasztása, a forma funkcióhoz való igazítása, a tömeges gyártáshoz való alkalmazás, a gazdaságos felületkezelés, a tárgycsaládok rendszerében való gondolkodás. A kiállított tárgyak a „háztartási” design körébe tartoztak, és nem fedték le a design (ipari formatervezés) akkori értelmezését, így a kiállítás a rövid nyitvatartás ellenére nagy port kavart. Pohárnok Mihály *Magyar Nemzet*ben megjelent vitaindítóját több hónapon át tartó sajtóvita követte a *Művészet* folyóirat hasábjain, az eszmecsere a design szó jelentésétől az értelmezéséig, a hazai viszonyok elemzéséig terjedt, a hozzászólók érveltek a hazai ipari formatervezés megújításának szükségszerűsége mellett vagy éppen ellene, és számos, a korszerű design magyarországi kialakítását célzó javaslatot is előálltak. Pohárnok Mihály, Borz Kováts Sándor és Soltész György pedig e kiállítás tapasztalatait továbbgondolva kezdtek bele az elvek gyakorlati megvalósításába, a Házgyári Konyhaprogramba.

A Fészek Galériába tervezett mostani kiállítás a *Magyar Design 10+1 kísérlet* címet kapta. A tomboló járvány miatt nem nyílt meg a tervezett időpontban, de reményeink szerint egy későbbi időpontban látható lesz a belvárosi galériában. A tárlat ötletesen elkülönített bevezető része a nevezetes eredeti bemutatót idézné meg tárgy- és enteriőrfotókkal, illetve az egyetlen sorozatgyártásba került tárgycsoportnak, Horváth László *Saturnus* készletének néhány darabjával. A tervek szerint a látogatót magyarázó szövegek irányítanák, és néhány idézetet keresztül betekinthez az érdeklődő a sajtóvitába is.



ORR Péter: Tactilis, fejlesztő memóriajáték látássérültek és látók számára
Péter ORR: Tactilis, memory game for visually impaired and sighted people
2017

Fotó: Orr Máté



A Tactilis játék közben | The Tactilis game in use

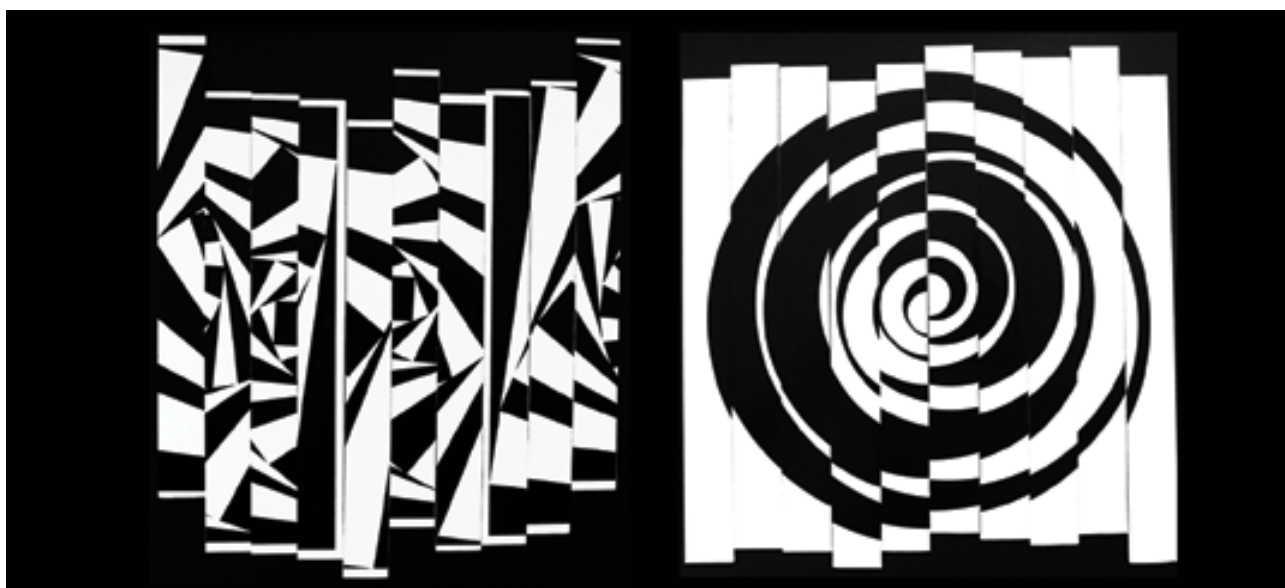
Fotó: Orr Máté



KOVÁCS Borbála Flóra: Cókók, hátizsák | Borbála Flóra KOVÁCS: Chattels, backpack | Projekt: 2013–2015



DÖME Melinda: MORYC, fejlesztő társasjáték | Melinda DÖME: MORYC, developmental game | 2020
 Fotó: Döme Melinda



A MORYC elemei | Elements of MORYC
 Fotó: Döme Melinda



A MORYC játék közben | MORYC in use
 Fotó: Döme Melinda



VATÁNY Szabolcs: A Focus Ex böngészőbővítmény 3D renderje (részlet) | Szabolcs VATÁNY: The 3D render of the browser extension Focus Ex (detail) | 2020



Greenwerk Design Studio: Designpapírok (részlet) | Greenwerk Design Studio: Design papers (detail) | 2020



KIRÁLY Adrienn – SZALAI Bálint: Az otthon. projektben készült kézművestárgyak
Adrienn KIRÁLY – Bálint SZALAI: Handmade objects produced in the otthon. [at home] project | 2020
Fotó: Király Adrienn – Szalai Bálint



Fotó: Zsupponits Anett



MORAVCSIK Borka: Meet ülőbútor

Borka MORAVCSIK: Meet sitting furniture | 2020

Fotó: Rácmolnár Milán



A Meet ülőbútor használat közben. Modell: Orbán Szilárd

Meet sitting furniture in use. Model: Szilárd Orbán

Fotó: Moravcsik Borka

A tárlat második része a design kortárs értelmezési lehetőségeit villantaná fel 10+1, vagyis tizenegy tervező munkáján keresztül. Az 1972 óta eltelt közel ötven év változásai a design megjelenési formáira is hatással voltak. A tárgyközpontú tervezés mellett felerősödtek azok a tendenciák, amelyek a designt társadalmi gyakorlatként fogják fel, amely folyamat jellegű projektekkel egy szolidárisabb, élhetőbb világ megteremtését célozza. A szociális és inkluzív designtörekvések ennek érdekében a közösségekkel való együttműködést helyezik előtérbe, a kritikai designprojektek korunk működésének megkérdőjelezésével mutatnak rá a jövőnket romboló gyakorlatokra, vagy kínálnak alternatív megoldásokat. A digitális technológia pedig a design olyan új megnyilvánulási formáit hozta létre, mint például a telefonos alkalmazások, interfészek.

A 10+1 tervező, műhely, stúdió tervei az utóbbi néhány évben készültek, képviselik az említett tendenciákat, és a design lehetőségeivel aktuális, mai problémákra keresnek megoldást. Végigtekintve a munkákon, feltűnő a társadalmilag elkötelezett, szociálisan érzékeny projektek túlsúlya. Az *Unobstructed* (Pázmány Lilla, 2019) a kerekesszékekkel élők öltözékeit gondolja újra, a speciális, ülő helyzetnek megfelelő anyagválasztással, és a fel- és levételt

könnyítő pántrendszerrel. Kovács Borbála Flóra *Cókmók* (2013–2015) elnevezésű érzékenyítő projektje az állami gondozott gyerekek körülményeinek javítását célozza: minden családban élő gyermeknek vásárolt hátizsák mellé egy állami gondozott gyerekeknek is jut a táskából, így egy szülő két gyerekről gondoskodik. A fejlesztő jellegű játékok közé sorolhatóak a *Tactilis* (Orr Péter, 2017) és a *MORYC* (Döme Melinda, 2020) társasjátékok; kifejezetten a



Paradigma Ariadné: Ferdeház | Paradigma Ariadné: Slanted house

Ipolytarnóc, Szikra Mező, 2020

Fotó: Paradigma Ariadné

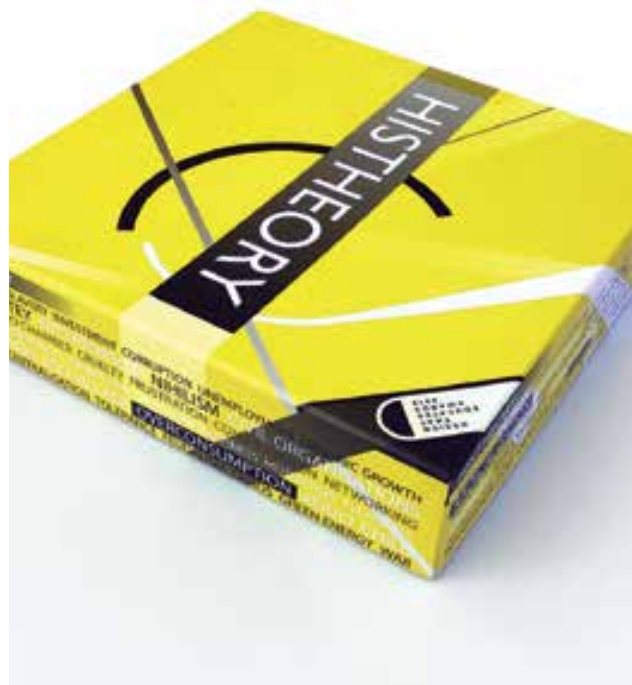
figyelem fókuszálását segíti a *Focus Ex* böngészőbővítmény (Vatány Szabolcs, 2020), amely megkönnyíti a digitális szövegolvasást a figyelemzavarral élők számára. A környezettudatosságot célozzák a körforgásos (circular) design példái: a Greenwerk Design Stúdió használt ruhákból, növényi textilhulladékokból készített papírjai (2020), illetve Módra Bettina *Oázis* projektje (2019), amely természetesen lebomló szálakat használva a természet élő organizmusait vonja be a fenntartható textiltervezés folyamatába. Szalai Bálint és Király Adrienn *ittthon*. koncepciója a közösségi design egyik sikeres mintája. A Vajdaságban működtetett projektjükben helyi kézművesek bevonásával a tradicionális szaktudást a design eszközeivel vegyítik, emellett piacot és közösséget is formálnak a helybeliek számára. A társas kapcsolatokat segíti elő Moravcsik Borka *Meet ülőbútora* (2020), amely a közösségi design egy másik megjelenési formája (distributed design): nyílt forráskódú terve alapján bárki legyártathatja és tetszőlegesen kombinálhatja a bútort. A kritikai design ritka felbukkanása a Paradigma Ariadne építéstudió *Ferdeháza* (Ipolytarnóc, 2020), amely frappáns módon hívja fel a figyelmünket a világ kifordítottságára: a természet testreszabása helyett nekünk kellene a környezetünkhöz alkalmazkodnunk. A tizenegyedik projekt, a *Histheory* társasjáték talán kilóg a sorból, ám egy fontos, a társadalmi változásokat elősegíteni képes készségünket fejleszti: történelmi folyamatok, társadalmi

struktúrák és emberi tulajdonságok összetett rendszerével foglalkozik, intellektuális kihívás tehát, amely együtt gondolkodásra és párbeszédre ösztönöz (Bokor Gyöngyi, Miháلكovics Edina, Csizmadia Zsolt, 2018).

A kiállítási térben a '72-es kiállítás és a kortárs design példái elkülönülve, de mégis egységet képezve jelenének meg. A kurzuson részt vevő tervezőhallgatók a látványtervet és a grafikai arculatot az elmélet szakosokkal szorosan együttműködve alakították ki. A kiállítás tartalmi részével is tisztában lévő tervezők így pontosan meg tudták fogalmazni a design nyelvén a tárlat összetett célját: felidézni a magyar formatervezés egy 50 évvel ezelőtti, meghatározó pillanatát, és szervesen hozzákapcsolni a design mai példáit.



A Histheory elemei | Elements of Histheory



BOKOR Gyöngyi – CSIZMADIA Zsolt – MIHÁLKOVICS Edina: *Histheory, társasjáték* | Gyöngyi BOKOR – Zsolt CSIZMADIA – Edina MIHÁLKOVICS: *Histheory, group game* | 2018

A tárlat terve a designkurátori specializáció kiállítási rendezési kurzusán készült a jelen írás szerzőjének vezetésével. A tervek szerint a tárlatot rendezik: Albert Réka, Csernus Anna, Forgách Anna, Gyöngyösi Eszter, Kolontai Dóra, Kovács Anna Zsófia, Lukács Edit, Márkus Dorottya, Mozga Tímea, Óze Sándor, Vékony Anna, Vezendi Vanessza, Viski Noémi. Látványterv: Majnár Rebeka, Mocsellini Balázs, grafikai arculat és kiadvány: Keresztesi Anna Diána, Málnási Bence.

FÖLDI Eszter
művészettörténész

A képek egy részét a szerző bocsátotta rendelkezésünkre. Az 1972-es Magyar design (10 kísérlet) című tárlat teljes katalógusa megtekinthető a Design DigiTár – Iparművészeti archívum oldalán. A kiadványt Zsótér László tervezte. (A szerk.)